

СТАНОВИЩЕ

за

дисертацията на **Калоян Веселинов Праматаров**, докторант към катедра „Археология”, ИФ на СУ „Св.Климент Охридски”, на тема

„Извънградски некрополи в провинция Тракия (I - III в.)”

от доц. д-р Румяна Георгиева, член на Научно жури по специалността 2.2. История и археология (Заповед РД 38-371/ 04.06.2018) за присъждане на образователната и научна степен „доктор”

Темата за погребалните практики през римската епоха в Древна Тракия заема постоянно място в научната книжнина чрез множеството публикации на новооткрити плоски или могилни гробове и некрополи, с анализи на отделни гробни контексти или с обнародването на специфични категории предмети от гробния инвентар. С малки изключения от десетилетия насам обаче в специализираната литература липсват обобщителни изследвания върху този огромен и богат масив от разнородни данни. Ето защо появата на всеки труд, който предлага анализ и цялостен поглед върху информацията по тази тема е не само очакван, но и необходим, особено заради факта, че броят на проучените некрополи отдавна се измерва в стотици, а цифрата на разкритите в тях гробове – в хиляди.

Дисертационният труд на Калоян Праматаров („Извънградски некрополи в провинция Тракия (I-III в.)” отчетливо се вписва в този дискурс и това прави темата му колкото актуална, толкова и дисертабилна. Анализът стъпва върху информация за 564 проучени надгробни могили, с 1894 гроба в тях и за 379 гроба, открити в 37 плоски некропола – цифри, които превръщат работата в първо по рода си изследване за погребалните практики през римската епоха, което оперира с база данни от такъв голям мащаб.

Дисертацията се състои от увод, пет глави, заключение, библиография, каталог и три приложения, които включват карти, диаграми и албум. Още тук е уместно да се каже, че Каталогът и Приложенията успешно допълват изложението, а множеството

илюстрации и таблици го онагледяват максимално. Моделът, по които е поднесена информацията в Каталога, изцяло е съобразен със структурата на труда, която изисква азбучна, а не типологическа или друга подредба на разглежданите обекти. Това го превръща в един изключително полезен справочник за всички публикувани досега паметници, който може да се използва дори самостоятелно и чрез постоянна актуализация да се превърне в стабилна основа за бъдещи изследвания по темата.

В **Увода** обичайно са посочени целта и задачите на изследването, защитени са приложените методи и са дефинирани използваните в работата основни термини. Направени са и две важни уточнения: какво представляват т.нар. извънградски некрополи и какви са причините за включването на места на IV век към първоначално зададените хронологически рамки на изследването, като е подчертано, че неговият акцент несъмнено пада върху времето на Принципата, т.е. от средата на I до третата четвърт на III век.

Историографският преглед в **Първа глава** („Историография“) е поднесен по начин, който показва отлично познаване на литературата и умения за нейния критичен прочит. Косвено свидетелство за това е и обемът на използваните за написването на дисертацията публикации, чийто тематичен спектър е впечатляващо широк, поради което библиографският списък обяснимо надхвърля 80 стандартни страници.

Във **Втора глава** („Исторически очерк“), без претенции за изчерпателност и собствен принос, дисертантът проследява историческите събития, довели до завладяването на Древна Тракия и обобщава последиците от римската експанзия във всички сфери на обществения живот. Ползата от този очерк е, че чрез привлечените данни за териториален обхват, за политически и административни решения, както и за социалната стратификация на провинциалното общество, достоверно е показана онази пъстра историческа и културна среда, в която се развиват извънградските некрополи в провинция Тракия в изследваното време.

Същинската част на труда започва с **Трета глава** („Могилни некрополи“), която има изключително богато съдържание. В нея е отделено специално внимание на териториалното разпространение (включително на известните досега обекти, разположени в дн. Северна Гърция и Европейска Турция) и топографията на могилните некрополи, на тяхната типология и пространствена организация. При

разглеждането на могилните насипи е приложен изцяло нов подход: посочени са изумителните инженерни решения, съпътстващи издигането им, като въз основа на това са обяснени спецификите в тяхната структура, типологическата им подредба и функциониращите до/заедно с тях съоръжения; подробно са изследвани и ритуалните действия, извършвани в процеса на издигане на могилите. В параграфа, посветен на могилните гробове, са обсъдени броят, разположението и редът на извършване на погребенията в/под един насип (първични, вторични), а също особеностите и закономерностите при използваните начини на погребване - чрез инхумация и кремация. Заедно с това авторът актуализира създадената от Людмил Гетов през 70-те години на миналия век типологическа подредба на гробните съоръжения през римската епоха, с оглед на тяхното използване в изследваните могилни некрополи. Разгледани са също и т.нар. необичайни гробове. В детайли е анализиран гробният инвентар.

Четвърта глава („Плоски некрополи“) следва същата схема: разгледани са териториалното разпространение, топографията и организацията на гробовете в плоските некрополи, извънгробните съоръжения и регистрираните ритуални действия. Анализирани са както различните типове гробове, така и гробният инвентар.

В последната, много сложна и дискуссионна **Пета глава** („Извънградски некрополи в провинция Тракия: традиции и нововъведения в погребалния обред, проблеми на селищната атрибуция“) се обсъждат традициите и нововъведенията в погребалните практики през римската епоха, изследван е феноменът „богати гробове“ и се поставя проблемът за селищната атрибуция на извънградските некрополи.

Всяка монография по тази или подобна голяма тема, която сама по себе си генерира множество под-теми за по-нататъшни изследвания, може да бъде структурирана и организирана по много и различни начини. В случая предпочитанията на дисертанта се свеждат главно до пълно представяне и подробен анализ на всеки елемент от разглежданите могилни и плоски некрополи, проследяване на традициите и нововъведенията в погребалните практики в изследваното време, както и до опит за разкриване на предполагаемата принадлежност на некрополите към определени селищни единици. Този подход превръща дисертацията на Калоян Праматаров в сериозен многопластов труд, в който е събран и синтезиран огромен фактологически материал. Авторът демонстрира отлично познаване на изворовата база, а изводите му са поднесени уверено, аргументирано и с умереност. Дисертацията предлага за първи

път общ поглед върху проучените досега извънградски плоски и могилни некрополи, открити на територията на една непрекъснато променяща административните си граници и исторически облик провинция (през I - III век, в някои случаи до IV в. включително). Отново за първи път изследваните обекти са систематизирани пространствено, топографски, типологически и хронологически. При анализа на надгробните могили и плоските некрополи педантично са анализирани всички регистрирани при археологическите проучвания ритуали, съпътстващи създаването и използването им, включително изграждането на допълнителни извънградски структури. Актуализирана е типологията на използваните през римската епоха гробни съоръжения. Също за първи път многообразният гробен инвентар е организиран и подробно разгледан по категории, към всяка от които – над 10 - са отнесени определен вид изделия (например съдове, представени от керамични, стъклени, метални, съответно от бронз и сребро, каменни, съответно от мрамор и алабастър, костени и дървени образци). Разпространението на всяка категория на свой ред е проследено хронологически, а също съобразно използването ѝ при погребение в плосък или могилен гроб, както и в зависимост от възрастта, пола и демонстрирания при погребението социален статус на покойника. Въз основа на гробния инвентар е предложен нов прочит на социалния контекст на изследваните обекти, обърнато е специално внимание и на т.нар. „богати гробове”. С голяма предпазливост са посочени свидетелствата за приемственост и нововъведения в погребалния обред, макар да не е изрично подчертано, че последните видимо преобладават. Заслужава подкрепа и смелият опит на дисертанта за свързване на плоските и могилни извънградски некрополи със синхронни селищни единици, сред които са разпознати вили, села, пътни станции, тържища, военни и административни центрове.

В заключение ще отбележа още, че авторефератът отразява реално съдържанието на дисертацията, а числеността и качеството на публикациите по темата отговарят на изискванията за защита на докторат.

Препоръчвам и очаквам трудът на Калоян Веселинов Праматаров да бъде публикуван в най-скоро време. Убедеността ми в неговите качества ми дава основание да препоръчам на Научното жури да му присъди образователната и научна степен „доктор”.

20.08.2018 г.

Доц.д-р Р.Георгиева